

Kehitysvammaisten työ- ja päivätoiminnan kehittäminen

Jarmo Sillanpää ja Veijo Lehtonen

Keskustelu kehittämistyön suuntaviivoista on ollut epämääräistä ja liikaa palkkatyöhön keskittyvää. Toimintakeskusten kehittäminen ja tilaratkaisut vaikeavammaisille kehitysvammaisille tulee nähdä tärkeänä osana kehitysvammaisten erityishuoltoa.

Palkkatyö ei ole juurikaan noussut keskusteluun kehitysvammaisten itsensä ja omaisten piirissä, koska normaaliin työhön työllistyviä kehitysvammaisia on Suomessa varsin vähän.

Toimintakeskusten tilat ovat melkein kaikissa kunnissa ala-arvoisella tasolla ja tähän ei juuri kukaan ole kiinnittänyt huomiota. Kehittämistoimia pitää suunnata nykyistä enemmän toimitilojen ja laadukkaan työtoiminnan kehittämiseen niille henkilöille, joilla on erittäin vaikea toimintarajoite. Vaikeimmin vammaiset on unohdettu työtoimintakeskustelussa ja keskustelua on suunnattu liikaa palkkatyön suuntaan. Keskustelun pääpaino on siirtynyt liikaa tukityöllistymiseen, joka tosiasiassa onnistuu vain harvoille kehitysvammaisille.

Tietysti oikeaa työtä pitää voida järjestää sitä kykeneville ja työhön valmentajia pitää saada sitä tarvitseville, mutta **suurin ongelma on kehittää laadukasta työtoimintaa niille tuhansille kehitysvammaisille, jotka eivät kykene toimimaan työmarkkinoilla.**

Toiminnan kehittäminen siihen suuntaan, että työtoiminta muuttuisi päivätoiminnaksi, josta ei maksettaisi lainkaan työosuusrahaa, on vastoin kehitysvammaisten lakisääteisiä oikeuksia ja karhunpalvelus kehitysvammaisille. Työn- ja päivätoiminnan valiokunnassa on keskusteltu raja-aitojen poistamisesta työ- ja päivätoiminnan väliltä. Mm. Helsingissä maksetaan työosuusrahaa molemmissa tapauksissa.

Vaikka työosuusraha on ollut pieni korvaus, se on kuitenkin veroton ja monelle köyhälle tärkeä lisä tuloihin. Työosuusraha pitää säätää kuntia velvoittavaksi.

Kehittämistyössä tulee noudattaa seuraavia periaatteita:

1. Työtoiminta olisi kehitysvammaiselle henkilölle edelleen oikeus ja osa lakisääteistä erityishuoltoa, jolloin se on asiakasmaksulain mukaan maksuton sosiaalipalvelu. Myös kuljetukset työtoimintaan on järjestettävä edelleen maksuttomana erityishuoltona
2. Jos henkilö ei kykene työtoimintaa, hänelle on siinä tapauksessa järjestettävä päivätoimintaa
3. Työ- ja päivätoiminta on järjestettävä kodin ulkopuolella
4. Työosuusraha tulee säätää laissa kehitysvammaiselle henkilölle tuloverolain enimmäismäärän suuruiseksi (nyt työosuusrahan maksaminen ei ole pakollista ja maksukäytäntö kunnissa on kirjavaa)
5. Työtoimintaa, kuten päivätoimintaakin, kunnan on järjestettävä viitenä päivänä viikossa vammaispalvelulain mukaisesti, joka on nyt subjektiivinen oikeus niille, joilla on erittäin vaikea toimintarajoite (lähes kaikki kehitysvammaiset täyttävät tämän vaatimuksen)
6. Työtoimintaa kehitetään avotyön suuntaan niille kehitysvammaisille, jotka siihen pystyvät, kykenevät ja haluavat
7. Palkkatyön ohjausta kehitetään seudullisesti, jotta vapaille työmarkkinoille työllistyneet vammaiset henkilöt saavat tarpeellisen ohjauksen (työhön valmentajat)
8. Työtoimintatiloille laaditaan ministeriön toimesta laatusuosituksset ja työtoiminnan ohjaajille kelpoisuusvaatimukset ohjaajan ammattiin (nyt ohjaajina on monenlaista väkeä).

Nykyisen kehitysvammalain mukaan työtoiminnan tarkoituksena on edistää kehitysvammaisen henkilön yhteiskuntaan sopeutumista, joka tarkoitus on edelleen hyvä pohja työtoiminnan kehittämiseksi. Myös uuden SHL:n lakiehdotuksen 30 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että työ- ja päivätoiminta ovat toimintakykyä ylläpitävää toimintaa.

Vammaispalvelulain 4 §:n mukaan kehitysvammaiselle henkilölle järjestetään hänen vammaisuutensa edellyttämiä palveluja ja tukitoimia ensisijaisesti kehitysvammalain nojalla siltä osin kuin ne ovat hänen palvelutarpeeseensa nähden riittäviä ja sopivia sekä muutoinkin hänen etujensa mukaisia, joka puoltaa myös kehitysvammaisten työtoiminnan jatkumista nykymuotoisena.